

SERmagazine

53e JAARGANG - THEMANUMMER: ENERGIEAKKOORD VOOR DUURZAME GROEI

SEPTEMBER 2013

**Energie
akkoord**

Akkoord met grote reikwijdte

Wiebè Draijer leidde de onderhandelingen

Burgers, bedrijven en overheid

Iedereen krijgt te maken met verduurzaming

Energieakkoord voor duurzame groei

**Groen akkoord voor
economie en klimaat**

FOTO Christiaan Krouwels

*SER*magazine is een maandelijks uitgave met nieuws en informatie over de Sociaal-Economische Raad en de Stichting van de Arbeid. Met dit blad wil de SER de overlegeconomie en de sociale dialoog bevorderen. Een jaarabonnement is gratis. Opgave jaarabonnementen en adreswijzigingen via sermagazine@ser.nl

Redactie

Jolanda Maas (hoofredactie),
 Mariëk de Valk, Berber Bijma en
 Corien Lambregtse (eindredactie)
 T (0)70 3499 648
 F (0)70 3832 535
 E sermagazine@ser.nl

Aan dit nummer werkten mee

Ton Bennink, Felix de Fijter, Dirk Hol,
 Pieter-Paul Jansen, Dorine van Kesteren,
 Philip Koring, Christiaan Krouwels,
 Loek Kusiak, Elke van Riel, ZKH Prins
 Carlos de Bourbon de Parme

Redactieraad

Michaela Drahos, Tyche Riemens,
 Ivo Thomassen

Ontwerp

2D3D

Opmaak

Riccardo van der Does, Robby Gajadien

Productie

SER huisdrukkerij

Internet

www.ser.nl

Op naar een schone toekomst

Nederland heeft op 6 september een substantiële stap gezet naar een schone toekomst. Ruim 40 organisaties sloten samen met de overheid het *Energieakkoord voor duurzame groei*. De SER faciliteerde dit onderhandelingsproces. In dit themanummer van het *SER*magazine zetten we alles op een rij: waarom een Energieakkoord, wat is afgesproken en wat betekent dat voor bedrijven, burgers, overheid en milieuorganisaties?

Het aantal gesprekspartners was met meer dan 100 deelnemers aan 4 tafels onwaarschijnlijk veel. Toch was een akkoord geen onbegonnen werk. Integendeel: samen kunnen we meer dan ieder voor zich.

Het Energieakkoord legt de basis voor een breed gedragen, robuust en toekomstbestendig energie- en klimaatbeleid. Het biedt een helder perspectief voor de langere termijn, creëert vertrouwen en reduceert zo investeringonzekerheid bij burgers en bedrijven. Het helpt de haperende economie weer op gang met een grote impuls voor investeringen en werkgelegenheid. Daarnaast zijn lasten voor burgers en bedrijven zo veel mogelijk beperkt.

Zo groot als het aantal deelnemers was, zo omvangrijk en specifiek zijn de gemaakte afspraken. Maatregelen voor burgercoöperaties voor energieopwekking, energie-efficiëntie in de industrie, schoon vervoer, CleanTechnology vermarkten, financiering. Met andere woorden: van dit akkoord gaan we allemaal iets merken en we moeten er allemaal iets voor gaan doen.

De deelnemende partijen verdienen grote waardering voor hun vooruitziende moed. Weliswaar delen we één visie, maar soms lopen de belangen uiteen. De gesprekspartners durfden over hun schaduw te springen, mede door de kundigheid en inzet van de tafelvoorzitters. Het resultaat: een breed omarmd akkoord, integraal op www.energieakkoordser.nl te lezen. Mochten de doelen meer voortgang vragen, dan worden nieuwe maatregelen toegevoegd. Dat is mooi. De komende maanden en jaren gaat het erom dat wij onze woorden waarmaken.

Wiebe Draijer

Voorzitter Sociaal-Economische Raad

Een rijk akkoord 4

Het Energieakkoord, ondertekend door meer dan 40 partijen, betekent een impuls voor de economie. Ook neemt Nederland hiermee zijn verantwoordelijkheid voor de klimaatproblematiek. Interview met SER-voorzitter Wiebe Draijer, leider van de onderhandelingen.

Zuinige gebouwen 8

In de gebouwde omgeving valt heel wat energiewinst te halen. Het Energieakkoord maakt het aantrekkelijker voor burgers en bedrijven om energie te besparen of op te wekken. Doel: een energieneutrale gebouwde omgeving in 2050.

Efficiënte industrie 12

De Nederlandse industrie zet in op efficiënter energiegebruik. De tuinbouwsector geeft al het goede voorbeeld. En er komt een gezamenlijke lobby voor betere regels rond Europese emissiehandel.

Schone technologie 16

De Nederlandse schone-technologiesector is kansrijk en veelbelovend. Nederland wil in 2030 in de top 10 van de mondiale CleanTech Ranking staan, zodat schone technologie een belangrijk exportproduct wordt.

Groen vervoer 20

Het vervoer van mensen en goederen gaat fors vergroenen. Het Energieakkoord bevat vele uiteenlopende afspraken, zoals meer elektrische auto's, emissievrij goederenvervoer in steden en een grote publiekscampagne.

Winst voor klimaat 28

De natuur- en milieuorganisaties werkten voor het eerst gezamenlijk en in SER-verband mee aan een breed akkoord. Sommige uitkomsten zijn even slikken, zegt Tjerk Wagenaar, directeur van Natuur & Milieu, maar toch overheerst de tevredenheid.

Verder in dit nummer

- 7 Minister Henk Kamp (EZ) over het akkoord
- 24 Ruim baan voor burgerinitiatief
- 27 Werkgelegenheid
- 30 Financiering
- 31 Borging en ondertekenaars

SER-voorzitter Wiebe Draijer over het Energieakkoord voor duurzame groei

Goed voor planeet en economie

Ruim veertig organisaties zetten hun handtekening onder het Energieakkoord

Nederland neemt zijn verantwoordelijkheid in de mondiale klimaatproblematiek en kiest in crisistijd voor een forse impuls in het eigen bedrijfsleven. Volgens SER-voorzitter Wiebe Draijer is dat de dubbele winst van het *Energieakkoord voor duurzame groei*. Hij leidde het onderhandelingsproces met meer dan veertig gesprekspartners en is trots op het resultaat.

TEKST Berber Bijma **FOTO** Dirk Hol, Christiaan Krouwels

Na maandenlange onderhandelingen lag het resultaat er op 6 september: het Energieakkoord voor duurzame groei. Zo'n veertig partijen – waaronder overheid, bedrijfsleven, vakbonden en milieuorganisaties – tekenden voor een schone toekomst. De gesprekken vonden plaats in het SER-gebouw, onder leiding van SER-voorzitter Wiebe Draijer.

Wat is de winst van dit akkoord?

'Het Energieakkoord geeft een krachtige impuls aan onze economie en werkgelegenheid en aan duurzame energievoorziening. Een belangrijk winstpunt is dat Nederland hiermee, na jaren van halfslachtig beleid, daadkrachtig bijdraagt aan het oplossen van wereldwijde klimaatproblemen. Met andere woorden: dit akkoord is goed voor de planeet – hoewel we tegelijk bescheiden moeten zijn over de Nederlandse rol in die mondiale klimaatproblematiek.

Met alleen die doelstelling was het lastig geweest een akkoord te sluiten. Daarom is het belangrijk dat dit akkoord tegelijk een investeringsagenda is. Meer werkgelegenheid en economische activiteit, een betere concurrentiepositie door afnemende energiekosten, een

Hoofdpunten uit het Energieakkoord, 6 september 2013

- Rond 2050 is de Nederlandse energievoorziening volledig klimaatneutraal.
- De Nederlandse economie gebruikt ieder jaar 1,5 procent minder energie.
- In 2023 is het aandeel hernieuwbare energie 16 procent (in 2020 14 procent).
- De totale Nederlandse CO₂-uitstoot is in 2050 80 tot 95 procent lager dan in 1990.
- De gebouwde omgeving is in 2050 energie-neutraal.
- Het wordt voor burgers makkelijker en voordeliger om te investeren in energiebesparing en energieopwekking.
- De Nederlandse economie krijgt een forse impuls door investeringsafspraken.
- De maatregelen leveren minstens 15.000 extra voltijdibanen op, met name in de bouwsector en voor een belangrijk deel in de komende jaren.
- De Nederlandse energie-intensieve industrie blijft internationaal leidend in energie-efficiency.
- Nederland staat in 2050 in de top 10 van de Clean-Tech Ranking, een internationale ranglijst van landen met slimme duurzaamheidsoplossingen.

Wiebe Draijer: 'Er ontstond gaandeweg verrassend veel openheid en begrip voor de belangen van anderen'

hoogwaardige technologiesector waarmee we in binnen- en buitenland geld kunnen verdienen – allemaal zaken waar we al op korte termijn van profiteren.

De Nederlandse industrie blijft leidend op het gebied van energie-efficiëntie. Dat is belangrijk, omdat onze economie en werkgelegenheid voor een belangrijk deel afhankelijk zijn van de maakindustrie in sectoren als chemie, agro, logistiek, techniek en metaal.'

Wat verandert er voor burgers?

'Het Energieakkoord geeft ruim baan aan burgerinitiatieven. Er zijn al veel coöperaties van burgers die gezamenlijk investeren in zonne- of windenergie. Die 'energieke samenleving' krijgt met dit akkoord een flinke stimulans. Je kunt in de nabije toekomst bijvoorbeeld ook investeren in zonnepanelen als je in een flat woont. Het Energieakkoord zorgt ervoor dat mensen in praktische zin ontzorgd worden en dat investeren in energiebesparing of energieopwekking financieel aantrekkelijk

is. Investeren in zonnepanelen kun je straks bijvoorbeeld via je energierekening gefaseerd betalen.

In mijn woonplaats Loosdrecht staat momenteel een bord van een woningcorporatie: 'Wij geven de woningen in deze straat een upgrade van energielabel D naar B'. Dat soort initiatieven moet je straks door het hele land zien. Niet sporadisch, maar wel dertig of veertig per stad. En niet alleen van woningcorporaties, maar ook van burgercoöperaties.'

Wat kost het Energieakkoord en wie betaalt dat?

'Door de afspraken in het Energieakkoord stijgen de energielasten voor burgers en bedrijven minder dan in het regeerakkoord was afgesproken. Het Energieakkoord voorziet in investeringen die op termijn geld opleveren of op z'n minst voor een besparing zorgen. De harde kosten van die investeringen zijn dus lastig aan te geven. Wat wel duidelijk is: burgers die investeren in energiebesparing en opwekking van hernieuwbare energie,

Wat we met deze grote club hebben bereikt, is vele malen meer dan wat partijen individueel voor elkaar hebben gekregen

Wiebe Draijer (m) met de tafelvoorzitters in de Tweede Kamer, van linksaf: Ab van der Touw, Lodewijk de Waal, Manon Janssen en Paul de Krom

Greenpeace voerde tijdens de onderhandelingen actie voor het SER-gebouw, onder meer met 'energie drank'

kunnen straks zomaar een paar honderd euro per jaar goedkoper uit zijn. Wie daar geen zin in heeft, betaalt binnenkort juist méér dan nu.'

Toch kosten die investeringen in eerste instantie geld. En dat in een tijd van economische crisis.

'Het werd er niet eenvoudiger op toen het kabinet tegelijkertijd op zoek ging naar 6 miljard euro extra bezuinigingen. Maar als we nog een jaar hadden gewacht, hadden we de doelen die we nu voor 2020 hebben vastgelegd, nooit meer kunnen halen. Bovendien: het akkoord geeft de bouwsector, die het ongelooflijk zwaar heeft in deze tijd, net het duwtje in de rug om de crisis door te komen. Bouwondernemers kunnen op korte termijn aan de slag, bijvoorbeeld met energiebesparende maatregelen in woningen van corporaties.'

Veertig organisaties aan de onderhandelstafel. Hoe hield u de kikkers in de kruiwagen?

'Rustig blijven, je best doen, koffie drinken – niets buitengewoons. Wat hielp was mensen aan het begin van bijeenkomsten regelmatig de gelegenheid geven hun standpunt en hun belang toe te lichten. Er ontstond gaandeweg verrassend veel openheid en begrip voor de belangen van anderen. Dat is vruchtbaarder dan bij voorbaat met een bazooka op je schouder tegenover elkaar te staan. Openheid betekent niet dat het er soft aan toe is gegaan. Integendeel: het ging er soms harder aan toe dan mij lief was. Tegenstellingen zijn hard uitgesproken,

maar dat was nodig om uiteindelijk tot resultaat te komen.

In de laatste fase hebben veel organisaties hun oorspronkelijke ambities wat moeten bijstellen. Zo hebben we besloten om de 16 procent hernieuwbare energie niet als doel voor 2020 te stellen, maar voor 2023. Dat kun je een compromis noemen, maar ik zou eerder zeggen: een verstandig besluit. Die drie jaar extra geven ons namelijk de mogelijkheid dat percentage op een slimmere en meer verantwoorde manier te halen, met uiteindelijk ook meer economisch profijt.'

Bij compromissen schuilt het gevaar dat niemand helemaal tevreden naar huis gaat. Hoe is dat met dit akkoord?

'Sommige organisaties hebben moeilijke gesprekken gehad met hun achterban, bijvoorbeeld omdat ze waren gekomen met de ambitie van 16 procent hernieuwbare energie in 2020. Met name in de staart van het proces, toen op de moeilijkste punten compromissen werden gesloten, was er teleurstelling. Tegelijk realiseren alle partijen zich dat dit geheel meer is dan de som der delen: wat we met deze grote club hebben bereikt, is vele malen meer dan wat de deelnemende organisaties individueel voor elkaar hebben gekregen.

Ik ben blij dat er ook inbreng was van jongeren via de Young Professionals, Jong Nederland Krijgt Nieuwe Energie en Nudge. De betrokkenheid en het gevoel voor urgentie waren opvallend. Jongeren begrijpen heel goed

Wiebe Draijer in gesprek met minister Kamp (links); rechts Bernard Wientjes (VNO-NCW) in gesprek met Reginald Visser (MHP) en Albert Jan Maat (LTO)

– en soms beter dan ouderen – wat het belang is van verduurzaming.’

Hoe weten we dat het niet bij een ambitieus document blijft?

‘De uitvoering van de afspraken is de verantwoordelijkheid van de partijen die die afspraken hebben gemaakt. Daaraan hebben ze zich verbonden. Verder komt er een onafhankelijke commissie, met vertegenwoordigers van de deelnemende partijen, die toezicht houdt op de voortgang en de ondertekenaars aan hun afspraken herinnert. Als ze zich daar niet aan houden, zal die commissie ervoor zorgen dat ze dat alsnog gaan doen. Hoe we de commissie gaan inrichten, besluiten we in het najaar.

De commissie moet ook nieuw beleid kunnen ontwikkelen, op basis van nieuwe inzichten en technologieën. Want het akkoord dat we nu hebben gesloten, is geen eindpunt, maar het begin van een transitieproces naar een duurzame toekomst. Allerlei partijen hebben elkaar gevonden tijdens de totstandkoming. Zij blijven werken aan nieuwe initiatieven, ook nu de handtekeningen zijn gezet. Daarom verwacht ik dat het akkoord uiteindelijk méér oplevert dan wat nu op papier staat.’ ■

Minister Henk Kamp (Economische Zaken)

‘Zekerheid voor de lange termijn’

Minister Henk Kamp van Economische Zaken zat namens het kabinet aan de onderhandelingsstafel. Zijn handtekening onder het akkoord is van cruciaal belang omdat het kabinet het akkoord (mede) financieel mogelijk moet maken.

FOTO Rijksoverheid

Wat is de winst van dit akkoord?

‘Veranderend beleid maakte grote bedrijven terughoudend in investeringen op het gebied van duurzame energievoorziening. Met dit akkoord krijgen zij zekerheid voor de langere termijn. Het is een akkoord van een brede coalitie uit de hele samenleving en daarmee een goede basis voor de overgang naar een duurzame energievoorziening.’

Kan het wel: in crisistijd investeren in duurzame energie?

‘Die crisis moet je reëel bekijken. We hebben nu twee jaar economische krimp, maar daar ging een lange periode van economische groei aan vooraf. Bovendien: de doelen die we met z’n allen gaan realiseren, zijn een flinke stimulans voor de werkgelegenheid. Daarnaast zorgen we er met dit akkoord voor dat de lastendruk voor burgers en bedrijven met 1,5 miljard euro minder stijgt dan in het regeerakkoord was afgesproken.’

Onderhandelen met ruim veertig partijen. Was dat wel te doen?

‘Jazeker, met name door de efficiënte organisatie bij de SER en het goede voorzitterschap van Wiebe Draijer. De aard van dit akkoord brengt met zich mee dat het nodig was er veel mensen bij te betrekken. Op momenten dat het nodig was, hebben we in kleiner verband om tafel gezeten.’

Op welk onderdeel van het akkoord bent u het meest trots?

‘Het kabinet is slechts een van de deelnemende partijen. Ik ben er trots op dat we ons een gezamenlijk doel hebben gesteld, dat we daar met z’n allen naartoe hebben gewerkt en dat het nog gelukt is ook.’

Gebouwde omgeving is in 2050 energieneutraal

De grootste verspilling het grootste potenti

Ongeveer een derde van het energie-verbruik in Nederland komt voor rekening van de gebouwde omgeving. In woningen en andere gebouwen is dus heel wat te winnen. Die kans hebben de onderhandelende partijen met beide handen aangegrepen: ze spraken af dat de gebouwde omgeving in 2050 energieneutraal is.

Maar liefst 23 partijen schoven de voorbije maanden aan de overlegtafel 'Gebouwde omgeving'. Ze bespraken de vraag hoe bedrijfsleven, overheid, woningcorporaties en burgers samen kunnen zorgen voor een forse energiebesparing en reductie van CO₂ in woningen en andere gebouwen. Het liefst op zo'n manier dat de maatregelen een flinke impuls geven aan de werkgelegenheid in de bouw- en installatiesector.

Op het oog doelstellingen waarop niemand iets tegen kan hebben: besparing, minder vervuiling en meer werkgelegenheid. Maar er zijn meer wegen die naar Rome leiden en de ideale route lag niet bij voorbaat vast.

De opdracht die voorzitter van de overlegtafel Lodewijk de Waal meekreeg, was om tot afspraken te komen die enerzijds aansluiten bij het bestaande en aangekondigde beleid en anderzijds houdbaar zijn voor de lange termijn. Want zo'n langetermijnvisie is gewenst, juist als het gaat om energiebesparing in de gebouwde omgeving. De aanvangsinvestering gaat namelijk nogal eens (ver) voor de baten uit. Wisselend beleid werkt onze

TEKST Felix de Fijter **FOTO** Shutterstock

gebouwde omgeving

kerheid in de hand en dat ontmoedigt bedrijven, organisaties en particulieren om te investeren in besparing op de lange termijn.

Tempo verhogen

In internationaal perspectief staat Nederland er wat de energiezuinigheid van de gebouwde omgeving betreft niet slecht, maar ook niet goed voor. Nederlandse huizen en gebouwen zijn een stuk zuiniger dan bijvoorbeeld die in Engeland, maar wil ons land de ambitie van een energieneutrale gebouwde omgeving in 2050 halen, dan moet er nog flink wat gebeuren. Nederland bespaart wel, maar het verbeteringstempo ligt veel te laag.

Om het tempo op te schroeven, zijn er grofweg twee sporen: optimalisatie en innovatie. Het eerste spoor volgen we in Nederland al geruime tijd, bijvoorbeeld door betere isolatie van muren, daken en ramen en het efficiënter inregelen van energie-installaties. Dergelijke maatregelen zijn gemakkelijk uit te voeren en financieel aantrekkelijk, maar worden volgens veel partijen aan de overlegtafel te weinig genomen.

Het innovatiespoor wordt in Nederland minder vaak gekozen. Er wordt veel kennis ontwikkeld op het gebied van schone of hernieuwbare energie, maar de toepassing ervan is nog niet wijd verspreid.

Afspraken voor de gebouwde omgeving

- De gebouwde omgeving is in 2050 energieneutraal.
- Nieuwbouw is vanaf 2020 bijna-energie-neutraal; overheidsgebouwen zelfs al vanaf 2018.
- In 2020 hebben sociale huurwoningen gemiddeld energielabel B. Woningcorporaties investeren daarvoor tussen 2014 en 2017 jaarlijks 100 miljoen euro.
- In 2020 heeft 80 procent van de particuliere huurwoningen minstens label C.
- Er komt een publieke voorlichtingscampagne over energiebesparing.
- Netbeheerders gaan op grote schaal 'slimme energiemeters' plaatsen bij consumenten.
- Woningeigenaren en verhuurders die nog geen energielabel hebben, krijgen in 2014 en 2015 een indicatief label, om hen bewust te maken van de energieprestatie van hun woning.
- Energiebesparende maatregelen kunnen vanaf 2014 worden betaald via de energierekening.
- Brancheorganisaties en overheid maken afspraken over de ontzorging van particuliere woningeigenaren die energiebesparende maatregelen willen nemen.
- Er komen ruimere hypotheekmogelijkheden voor woningrenovaties die leiden tot zeer energiezuinige woningen ('notanul-renovaties').
- De belemmeringen die Verenigingen van Eigenaren ervaren rond verduurzaming, worden opgelost; een taskforce ontwikkelt voor medio 2014 een integrale aanpak.

Gebouwen in Amsterdam-Zuidoost worden gekoeld met steenkoud water uit de Ouderkerkerplas

Het duurzaamste huis van Nederland

Een initiatief dat de onderhandelaars van het Energieakkoord uit het hart gegrepen zal zijn, is de Nulwoning van Ronald Serné in Groenlo, het meest duurzame huis van Nederland. Feitelijk is het huis inmiddels een pluswoning, omdat het meer energie oplevert dan het kost.

‘De woning is gebouwd volgens het concept van een passiefhuis’, zegt Serné, die de woning in 2007 bouwde. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de hoge mate van isolatie, luchtdichtheid en drielaags glas in geïsoleerde kozijnen. Maar behalve door besparing produceert Serné ook energie. Door watercollectoren, gekoppeld aan vloerverwarming hoeft de warmtepomp in het voor- en naseizoen niet te draaien. ‘De zuidgevel bestaat bovendien voor een groot deel uit glas en heeft een grote overkapping. Daardoor vangen we in de winter alle beschikbare stralen van de laaghangende zon, maar houden we de zon in de zomer buiten de deur.’

Serné documenteert z’n bevindingen uitgebreid op internet. ‘Al met al produceren we meer dan we zelf

nodig hebben. Zoveel dat een elektrische auto er 50.000 kilometer van zou kunnen rijden. Ik ben voortdurend bezig om nog hogere effectiviteit en nieuwe innovaties te proberen. Op nulwoning.nl schrijf ik daarover.’

Zouthydraten

‘Wij verkennen steeds nieuwe dingen. Momenteel ben ik met zouthydraten bezig. Eigenlijk zouden het bedrijfsleven en kennisinstellingen veel meer onderzoek moeten doen. Daar is vaak te weinig geld voor, maar dat vind ik geen argument. Op termijn leveren besparende en energieopwekkende maatregelen juist veel geld en groei op.’

‘De eindigheid van fossiele brandstoffen, zeldzame metalen en grondstoffen stelt ons voor grote problemen. Voor veel van die problemen is nog geen oplossing, maar tegen onnodig energieverbruik wel. Helemaal niet moeilijk zelfs. Als je bedenkt dat de gebouwde omgeving de grootste energieverbruiker is, dan moeten we die zo snel mogelijk aanpakken.’

FOTO Dirk Hol

Ronald Serné: ‘Energiebesparing en opwekking leveren op termijn veel geld en groei op’

Nederland bespaart wel energie, maar het verbeteringstempo ligt veel te laag

gebouwde omgeving

Natuurlijke airco

Innovatieve technologieën die wel zijn gerealiseerd, springen in het oog. Zo worden gebouwen in Amsterdam-Zuidoost gekoeld met steenkoud water, in plaats van met een energieslurpende airconditioning. Maar vaak struikelen dergelijke plannen over wet- en regelgeving. In het geval van de natuurlijke airco bijvoorbeeld zijn dat de mogelijke gevolgen voor de biodiversiteit in de Ouderkerkerplas.

Een innovatie met potentie vormen de Energy Service Companies (ESCo's): bedrijven die speciaal worden opgericht om te investeren in energiebesparende maatregelen. Woningcorporaties zeggen in het Energieakkoord toe de inzet van ESCo's vanaf volgend jaar actief te bevorderen. Een ESCo ontwerpt, financiert, realiseert én garandeert de verduurzaming van een of meer gebouwen. Het bedrijf voert deze verduurzaming uit op basis van een meerjarig energieprestatiecontract, soms ook in combinatie met een meerjarig onderhoudscontract. Alle investeringen die de ESCo doet, verdient het bedrijf terug uit het rendement dat de energie- en onderhoudsbesparende maatregelen opleveren.

Energielabels

De ambitie om fors energie te besparen in de gebouwde omgeving, is in het akkoord vertaald in afspraken, bijvoorbeeld op het gebied van energielabels. Tot 2020

moeten jaarlijks 300.000 bestaande woningen en andere gebouwen een *upgrade* maken van twee 'labelstappen'.

Woningcorporaties tekenen voor een gemiddeld energielabel B voor hun sociale huurwoningen in 2020 en 80 procent van de particuliere huurwoningen moet in dat jaar minstens label C hebben. Voor nieuwbouw gelden uiteraard strengere regels: vanaf 2020 is nieuwbouw (zowel koop als huur) bijna-energie neutraal.

De overheid onderzoekt nog dit jaar de mogelijkheid om leningen voor energiebesparende maatregelen te koppelen aan woningen, in plaats van aan mensen. Groot-Brittannië heeft daarmee goede ervaringen. Zo'n maatregel kan een belangrijke drempel voor particulieren wegnemen: zou je wel investeren in bijvoorbeeld isolatie of zonnepanelen met tien jaar terugverdientijd als je misschien over zes jaar je huis wilt verkopen?

Een lening die gekoppeld is aan een woning heeft echter ook nadelen, bijvoorbeeld rond verkoop. Vandaar dat de onderhandelende partijen de gevolgen van deze maatregel beter in beeld willen hebben voor ze eventueel besluiten tot invoering. ■

Lodewijk de Waal, voorzitter overlegtafel Gebouwde omgeving

'Dit akkoord werkt door tot in de huiskamer'

'De opdracht die bij aanvang op tafel lag, leek eenvoudig, maar bleek dat niet te zijn. Energiebesparing is goed voor de portemonnee, goed voor milieu en dus goed voor iedereen. Moet te doen zijn, zou je zeggen. Maar toch kom je in technische discussies en meningsverschillen terecht en dan blijkt het ingewikkelder dan gedacht.

Een noviteit voor mij was de deelname van het grote aantal partijen, inclusief de overheid. In mijn tijd bij de FNV boog het kabinet zich pas na de totstandkoming van een akkoord over de afspraken. Het grote aantal partijen maakte het proces heel gecompliceerd, maar zorgt tegelijkertijd voor een groot draagvlak. Het was een voortdurende zoektocht naar draagvlak en effectiviteit, naar haalbaarheid en betaalbaarheid.

Ik ben blij dat dit akkoord niet alleen investeert in energiebesparing, maar ook in werkgelegenheid en sociale cohesie – denk aan lokale initiatieven voor energieopwekking. Als we voor dat soort initiatieven de weg effenen, dan creëren we draagvlak en ontstaan er in de samenleving nieuwe vormen van samenwerking die waarde creëren en invloed hebben, niet alleen op de energiemeter, maar op de gehele maatschappij.

Een historisch akkoord? Dat vind ik wat aanmatigend. Wel is het uniek dat we met zoveel partijen een signaal hebben afgegeven. Naar elkaar en naar alle burgers. Uiteindelijk is dat de essentie: dit akkoord werkt door tot in iedere Nederlandse huiskamer.'

FOTO Christiaan Krouwels

Betere concurrentiepositie door slimmer energiegebruik

Industrie en agrosector kiezen voor meer efficiëntie

Elektriciteitsopwekking in een tuinbouwkas

De Nederlandse industrie kan aanzienlijk efficiënter met energiegebruik omgaan. Dat concluderen de partijen die samenkwamen rond de overlegtafel 'Industrie'. Verschillende sectoren vragen om een verschillende aanpak, maar voor alle sectoren geldt dat het initiatief voor verduurzaming bij henzelf ligt.

TEKST Dorine van Kesteren **FOTO** Kas als Energiebron

Efficiënter omgaan met energie heeft vele voordelen voor bedrijven. Ze hebben minder operationele kosten, zijn minder afhankelijk van schommelingen in de energieprijzen en creëren nieuwe werkgelegenheid. Er is de Nederlandse industrie – inclusief de agrosector – dan ook veel aan gelegen die efficiëntieslag te realiseren; de energie-intensieve industrie van ons land wil op dit gebied internationaal leidend blijven.

Volgens de partijen die rond de overlegtafel 'Industrie' zaten, valt er nog een hoop te besparen, bijvoorbeeld met gebouwisolatie, zuiniger productieprocessen en maatregelen op het gebied van verlichting, warmteopwekking en koeling. Maar het is aan de sectoren in de (agro-)industrie zelf om op eigen initiatief en naar eigen inzicht maatregelen voor efficiëntieverbetering te nemen. Bedrijven kennen hun eigen mogelijkheden immers het beste. De onderhandelingspartners hebben afspraken gemaakt die aansluiten bij de Europese ambitie om jaarlijks 1,5 procent energiebesparing te realiseren.

tor ficiëntie

Drie categorieën

Het Energieakkoord onderscheidt drie categorieën bedrijven. De eerste categorie betreft de 110 grote, energie-intensieve bedrijven, die concurreren op de wereldmarkt van chemie, staal of papier. Omdat hun bedrijfsvoering afhankelijk is van de energieprijzen, hebben zij al veel besparingen doorgevoerd. Een aantal van hen is zelfs wereldleider op dit gebied. Deze bedrijven hebben in 2009 het 'MEE-convenant' (Meerjarenafspraak Energie-efficiëntie ETS-ondernemingen) met de overheid gesloten. Dit convenant wordt aangevuld met bedrijfsspecifieke afspraken tussen overheid en bedrijf over maatregelen met een terugverdientijd van vijf jaar. De bestaande regeling voor Energie Investerings Aftrek (EIA) wordt zo veel mogelijk gericht op investeringen in energie-efficiëntie.

In de tweede categorie vallen de middelgrote, minder energie-intensieve bedrijven, die lang niet altijd internationaal opereren. Zij hebben Meerjarenafspraken Energie-efficiëntie (MJA) met de overheid gemaakt. De kennis over energiebesparing en de prioriteit die daaraan wordt gegeven, loopt bij deze bedrijven erg uiteen.

De laatste categorie zijn de 'overige bedrijven', die buiten het MEE- en MJA-convenant vallen. Dit zijn mkb'ers, die onderling verschillen in hun kennis over de mogelijkheden om energie te besparen. MJA-bedrijven en mkb'ers zijn volgens de Wet Milieubeheer nu al verplicht besparingsmaatregelen te nemen als de terugverdientijd maximaal vijf jaar is. Die wet wordt strenger gehandhaafd. Voor de mkb'ers adviseren de onderhandelende partijen verder een zogeheten EPK-systeem: een periodieke energieprestatiekeuring, naar analogie van de APK voor auto's.

Afspraken voor de industrie

- Energie-intensieve sectoren blijven internationaal leidend in energie-efficiëntie.
- Uiterlijk per 2016 neemt Europa een besluit over maatregelen ter versterking van het systeem voor emissiehandel (ETS); die moeten het voor bedrijven aantrekkelijker maken om te investeren in CO₂-uitstootreductie.
- Drie van de vijf kolencentrales uit de jaren tachtig gaan in 2016 dicht; de andere twee in 2017.
- De Wet Milieubeheer, die bedrijven verplicht om energiebesparende maatregelen met een terugverdientijd van vijf jaar of minder uit te voeren, wordt beter gehandhaafd.
- Er komt een onafhankelijk expertisecentrum dat bedrijven helpt om de meest effectieve energiebesparende maatregelen te nemen.
- In de glastuinbouw worden financiële prikkels ingevoerd voor energiebesparing en verduurzaming.
- Er komt een plan van aanpak voor een beter rendement van het warmtegebruik (warmtehuishouding) in de industrie.

Enkele Nederlandse bedrijven zijn wereldleider op het gebied van energie-efficiëntie

Teijin Aramid recyclet zelfs het afval van klanten

Recycling is een belangrijk onderdeel van het duurzaamheidsprogramma van Teijin Aramid, de Nederlandse dochter van het Japanse chemieconcern Teijin. Al meer dan twintig jaar recyclet het bedrijf het afval dat tijdens het eigen productieproces ontstaat. Sinds 2004 betreft het hierbij ook zijn klanten en ketenpartners. Externe recycling dus.

Teijin Aramid is wereldleider in aramide. Deze synthetische vezel wordt gebruikt in bijvoorbeeld de auto-industrie, de civiele techniek en de bouw. 'Wij helpen onze klanten en ketenpartners bij het verminderen of opwerken van hun productieafval. Restafval dat de klant niet meer kan opwerken, nemen we terug', vertelt Juergen Rothe, business manager Recycling.

Het bedrijf haalt ook aramide terug uit producten die het einde van hun levensduur bereikt hebben, zoals kogelwerende vesten, kabels en veiligheidshandschoenen. 'Deze aramides worden gesorteerd, getest op kwaliteit en verwerkt tot Twaron pulp en Twaron garen. Inmiddels is een grote hoeveelheid van

onze grondstoffen afkomstig van gerecycled aramide.' Om de waardevolle grondstoffen terug te kunnen halen en te verwerken tot nieuwe producten, heeft het bedrijf een wereldwijde inzamelingsinfrastructuur opgebouwd.

Deze investeringen hadden niet alleen bedrijfseconomische redenen – kostenbesparing – maar zeker ook ecologische. 'Wij hebben de ambitie om ieder jaar minder CO₂ uit te stoten door minder energie te verbruiken. Uit onze eco-efficiencyanalyse blijkt dat het gebruik van gerecyclede pulp tot minder CO₂-uitstoot leidt. Door gerecyclede grondstoffen te gebruiken, bezuinigen we in het meest energie-intensieve deel van het productieproces van aramide.'

In 2012 ontving Teijin Aramid de Responsible Care-prijs van de Vereniging van de Nederlandse Chemische Industrie. Deze prijs wordt jaarlijks uitgereikt aan bedrijven in de chemische industrie die excelleren op het gebied van veiligheid, gezondheid, milieu en duurzaamheid.

Teijin Aramid koopt materiaal terug uit de markt om het opnieuw te verwerken

FOTO Bas van Spankeren

De vijf kolencentrales uit de jaren tachtig worden gesloten in 2016 en 2017

industrie

Glastuinbouw

De agrosector heeft de afgelopen jaren flinke stappen gezet in energiebesparing, iets meer zelfs dan de jaarlijkse 2 procent die in 2008 in een convenant werd vastgelegd. In de glastuinbouw, verantwoordelijk voor het overgrote deel (85 procent) van het energiegebruik in de agrosector, is de meeste winst te boeken. De onderhandelende partijen hebben afgesproken dat uiterlijk per 2015 financiële prikkels worden ingevoerd voor CO₂-besparing in de glastuinbouw. Daarnaast krijgt het onderzoek- en innovatieprogramma Kas als Energiebron een boost.

Voor alle industriële bedrijven komt er een onafhankelijk expertisecentrum voor informatie en advies over energie-efficiëntie. Veel bedrijven zien namelijk niet welke besparingsmogelijkheden er allemaal zijn. Het expertisecentrum kan de beschikbare, specialistische kennis ontsluiten die in een sector aanwezig is.

De onderhandelaars pleiten ook voor een nationaal fonds voor industriële energie-efficiëntie. Dit moet het financieringsrisico voor banken verlagen en banken stimuleren om kredieten te verstrekken voor energiebesparingsmaatregelen. Deze mogelijkheid wordt nog verder onderzocht.

Ab van der Touw, voorzitter overlegtafel Industrie

'Akkoord herstelt vertrouwen'

'Het Energieakkoord herstelt het vertrouwen van investeerders en ondernemers. Jarenlang heeft Nederland een zwalkend energiebeleid gevoerd. Energie-efficiëntie en hernieuwbare energie stonden hier niet op de politieke agenda zoals in Scandinavië, Duitsland en Engeland. Het gevolg is dat ons aandeel hernieuwbare energie achterblijft bij die landen. Dit akkoord brengt daar verandering in: het bevat maatregelen tot na 2020 en biedt voor langere tijd zekerheid aan alle belanghebbenden.

In de Nederlandse industrie is zeker nog energiebesparing mogelijk. De kopgroep van energie-intensieve bedrijven heeft al veel geïnvesteerd in efficiënt energieverbruik, omdat de kostprijs van hun producten in hoge mate wordt bepaald door de energieprijzen. Maar daarachter zit een heel peloton bedrijven dat nog een flinke sprong kan maken. Door een gebrek aan kennis en financiering benutten zij hun besparingspotentieel nu niet volledig. Wij willen dit oplossen door een gemak-

CO₂-reductie

De overlegtafel 'Industrie' heeft ook over CO₂-reductie in de energiesector gesproken. In het akkoord staat dat de vijf Nederlandse kolencentrales die in de jaren tachtig zijn gebouwd, in 2016 en 2017 worden gesloten. Ook is afgesproken dat het Europese Emissiehandelsstelsel ETS structureel moet worden versterkt. Volgens dit stelsel krijgen bedrijven het recht een bepaalde hoeveelheid CO₂ uit te stoten. Gaan ze daaroverheen, dan moeten ze emissierechten bijkopen. Als ze overhouden, kunnen ze hun rechten verkopen.

Het ETS werkt echter niet zoals de EU bij de invoering in 2005 in gedachten had. Dat komt doordat de EU-landen in het verleden te veel emissierechten gratis hebben uitgedeeld, door wisselend beleid per deelstaat. Nederland gaat nu lobbyen bij de EU voor een versterking van het ETS, en dat moet uiterlijk in 2020 gerealiseerd zijn. ■

FOTO Christiaan Krouwels

kelijk toegankelijk expertise-instituut op te richten en financiële ondersteuning door de overheid mogelijk te maken.

Natuurlijk staan Europa en Nederland niet op zichzelf: de goedkope steenkolen in China en het schaliegas in Amerika bepalen het *playing field* van ons bedrijfsleven. Maar energiebesparing is een manier om onze concurrentiepositie veilig te stellen.

Als het gaat om energieopwekking, pleiten wij voor een goede mix van duurzame en fossiele brandstoffen. Daarbij moeten we gebruikmaken van de lokale omstandigheden en dan denk ik vooral aan wind op zee. Er zijn nog heel wat innovaties mogelijk die de prijs van windenergie per kilowattuur drastisch omlaag brengen. Dat betekent niet dat we moeten wachten met de bouw van windmolenparken, want juist tijdens de bouw doe je die kennis op. En die kunnen we op den duur ook weer exporteren.'

Nederland wil in top 10 van CleanTech Ranking

Nederland gaat de b met schone technol

Biomassavergifter bij de Suikerunie in Dinteloord

In 2030 staat Nederland in de top 10 van de CleanTech Ranking, de lijst van landen die uitblinken in slimme oplossingen voor duurzame technologie. Die ambitie werd vastgelegd aan de overlegtafel 'Commercialisering van innovatie en schone technologie'. Er moet dan nog heel wat gebeuren, want Nederland staat nu op de 21ste plaats.

TEKST Ton Bennink **FOTO** Hollandse Hoogte

Hoe kan Nederland zo snel en zo veel mogelijk verdienen met schone technologie, ook op een bloeiende thuismarkt, en hoe zorgen we voor voldoende geschoold personeel? Die vragen waren onderwerp van gesprek aan de overlegtafel 'Commercialisering van innovatie en schone technologie'.

Schone technologie is een breed begrip. Het gaat om energiebesparende technologie en om technologie waarmee energie kan worden gewonnen uit wind, zon, water, biomassa of de (diepe) bodem. Bedrijven die op dit terrein werkzaam zijn, halen hun verdiensten uit onderzoek, ontwikkeling, productie en installatie van schone energietechnologie.

Aan de overlegtafel spraken werkgevers, werknemers, de overheid en maatschappelijke organisaties samen over de capaciteiten die ons land op dit gebied heeft. Ze keken eerst wat Nederland aan boord heeft en formuleerden daarna een visie voor 2030. Ook brachten ze knelpunten in kaart met behulp van analyses en interviews met experts.

oer op ogje

Knelpunten

Eén van de dingen waar Nederland goed in is, is het bedenken van innovatieve technologieën, zoals energiewinning op de scheiding tussen zoet en zout water, en *smart grids* die vraag en aanbod van energie in bijvoorbeeld wijken op elkaar afstemmen. Maar vaak ontbreekt het duwtje in de rug om die nieuwe technologieën (grootschalig) te gaan gebruiken. Bijvoorbeeld omdat het moeilijk is voldoende gebruikers te vinden. Of omdat het soms aan de durf en de bereidheid ontbreekt om risico's te nemen. Vaak is het lastig om geld te vinden voor de demonstratiefase, de cruciale fase om een technologische toepassing commercieel te kunnen inzetten.

Knelpunt is ook het gebrek aan samenwerking binnen de schone-energiesector, waardoor verdere groei wordt geremd. Starters missen een netwerk, het mkb benut niet alle exportmogelijkheden en er is een tekort aan arbeidskrachten in de schone energiesector.

Zes domeinen

Als de Nederlandse CleanTech-sector in 2030 in de top 10 wil staan, moet er volgens de partijen aan de onderhandeltafel aan zes domeinen worden gewerkt. Het eerste domein is de financiering: er is geld nodig om technolo-

Afspraken voor commercialisering van schone techniek

- Het Nederlandse bedrijfsleven staat in 2030 in de internationale top 10 van de CleanTech Ranking met *smart solutions for sustainability*.
- De economische waarde van toepassing en transport van de schone energietechnologieketen is in 2020 vier keer zo hoog als in 2010.
- Er komt geld beschikbaar uit bestaande duurzaamheidsbudgetten voor demonstratieprojecten op het gebied van hernieuwbare energie.
- De overheid maakt geld vrij voor demonstratieprojecten op het gebied van commercialisering van CleanTech, gericht op de export. De bijdrage loopt op van 25 miljoen euro in 2014 tot structureel 50 miljoen euro vanaf 2017.
- Alle relevante topsectoren en andere relevante sectoren werken nog dit jaar een geïntegreerde internationaliseringsagenda uit, gericht op *smart solutions for sustainability*.
- Er komt één centraal mkb-loket bij de Topsector Energie, in plaats van verschillende loketten per Topsector. Hierdoor kan het mkb beter aansluiten bij de CleanTech-sector.
- Diverse partijen gaan samenwerken in een pilot-project waarbij werknemers en werkzoekenden *green skills* aanleren.

Nederland heeft alles in zich een grote speler te worden op het gebied van duurzame technologie

Meer rendement uit zonnecellen

Fokko Pentinga is directeur van Tempres in Vaassen, koploper in de productie van machines die hoogwaardige zonnecellen maken. Het bedrijf won vorig jaar de WNF CleanTech Star Award en neemt dit jaar de derde plaats in op de MKB Innovatie Top 100. Samen met het Nederlandse onderzoeksinstituut ECN ontwikkelde Tempres machines en technologie voor de productie van hoogwaardige zonnecellen, de zogeheten n-type zonnecellen. De Chinese firma Yingli omarmde deze technologie. Daardoor kunnen de Aziaten dagelijks 6000 zonnepanelen met deze zonnecellen produceren.

ECN is goed in de fundamentele technologie, Tempres levert de bijbehorende machines en heeft een groot netwerk in de industrie. Pentinga: 'Wij maken in Nederland zelf geen zonnecellen. Net als bij mobieltjes en camera's vindt de productie vooral in Azië plaats. Daar is op zichzelf niets mis mee; we moeten juist onze kansen benutten door de technologie te ontwikkelen. De samenwerking met ECN is hierbij zeer belangrijk. Zij leveren het grootste deel van de technologische kennis, wij bedienen als commerciële partij de markt.'

En zo verdient de Nederlandse economie aan CleanTech. Niet alleen door de lucratieve deal met Yingli. Dit voorjaar sloot Tempres samen met ECN en Duitse industriepartner Rena een contract met een Amerikaans dochterbedrijf van een grote Koreaanse firma. De Europeanen leveren doorontwikkelde technologie en machines die verbeterde n-type zonnecellen maken. 'Met deze technologie willen ze zonnepanelen maken die in een veldopstelling 20 procent meer rendement kunnen halen. Dit is mogelijk doordat de zogeheten bifacial zonnepanelen aan beide kanten licht kunnen vangen in tegenstelling tot de gebruikelijke monofacial zonnepanelen.'

Koppositie

'Technologische ontwikkelingen dragen bij aan de wereldwijde doorbraak van zonne-energie', zegt Pentinga. 'Zonnecellen moeten goedkoper en efficiënter. De research om dit voor elkaar te krijgen kost geld. Maar dat moeten we ervoor over hebben om onze koppositie in de productietechnologie van zonnecellen te behouden. De rest van de wereld zit ook niet stil.'

FOTO Dirk Hol

Fokko Pentinga: 'Nederland moet er wat voor over hebben om de koppositie in de productietechnologie van zonnecellen te behouden'

Vaak ontbreekt het duwtje in de rug om nieuwe technologieën te gaan gebruiken

commercialisering

gische ontwikkelingen te versnellen. Het tweede domein draait om nationale marktontwikkeling: de Nederlandse energiemarkt moet met vernieuwende projecten in binnen- en buitenland het voorbeeld geven voor slimme duurzaamheidsoplossingen, bijvoorbeeld op het gebied van vervoer. Het derde domein staat voor internationale marktontwikkeling: Nederland moet als aantrekkelijk investeringsland voor duurzame technologieën worden gepromoot. Domein 4 vraagt om wet- en regelgeving gericht op versnelling van ontwikkelingen en commercialisering. Het vijfde domein gaat over betere aansluiting van het mkb bij de topsector energie. Het zesde en laatste domein is de inzet op voldoende werknemers met *green skills*. Op basis van die zes pijlers moet de CleanTech-sector succesvol kunnen worden.

Sterke punten

De ambitie om over zeventien jaar een topospositie in te nemen, is volgens de onderhandelaars niet uit de lucht gegrepen. Nederland heeft alles in zich een grote speler te worden. We staan als land niet voor niets hoog op de lijst van meest innovatieve landen van World Economic Forum. Dat geeft aan dat er sterke groeikansen zijn op de internationale markt.

Nederland heeft topsectoren die wereldwijd een leidende rol spelen, zoals landbouw en voedsel, de creatieve sector, watertechnologie, hightech logistiek en chemie.

Die sterke rol moeten de sectoren verder uitbouwen. Zo kunnen zeehavens als overslagpunt dienen voor bijvoorbeeld biomassa, biedt onze ondergrond kansen voor bijvoorbeeld aardwarmte en hebben we al een aantal regio's waar schone technologie een flinke voet aan de grond heeft. Eindhoven en Wageningen zijn daar voorbeelden van.

Groeimarkt

Voorwaarde om in 2030 de top 10 te halen, is dat de Nederlandse CleanTech-markt sterk groeit. Die groei moet zowel in eigen land plaatsvinden – onder meer door energie te besparen en in 2023 16 procent energie uit windenergie en biomassa te halen – maar ook door het aandeel op de CleanTech-wereldmarkt te vergroten. De sector zelf zou samen met de Dutch Trade Board, relevante mkb-branches en ondersteund door de overheid, een plan van aanpak moeten maken voor export en internationale samenwerking. ■

FOTO Christiaan Krouwels

Manon Janssen, voorzitter overlegtafel Commercialisering

‘Dit akkoord gaat de schoolboeken in’

‘De dromen en ambities die we in dit Energieakkoord formuleren, komen vast in de leerboeken op middelbare scholen. In 2025 zullen ze dit jaar herinneren als het jaar waarin bedrijven, samenleving en burgers samen de eerste stap zetten in de nieuwe energie-economie. Niets staat ons in de weg om die positie in de top 10 van de wereldwijde CleanTech-sector te bereiken. Er is al zoveel kennis en toepassingswetenschap.

Eigenlijk is er niets nieuws onder de zon. Ik heb tijdens de gesprekken aan onze tafel niets gehoord wat niet al bekend was. We hoeven niet te wachten op nieuwe technologie. Als we aan de slag gaan met de bestaande technologie, breekt er een nieuw tijdperk aan, al wordt het heus nog bikkelen. Ik besef dat wij het aan onze overlegtafel relatief makkelijk hadden,

omdat we met versnelling en vermarkting van innovaties als het ware een plus zetten op de afspraken die aan andere tafels werden gemaakt.

Ik heb tijdens de totstandkoming van het Energieakkoord heel veel geleerd, genoten, gelachen en pittig gewerkt. Veel mensen aan onze tafel kenden elkaar, veel mensen ook niet, maar één ding staat overeind: nu het akkoord er ligt, gaan we in volle vaart verder. We blijven goede ideeën ondersteunen. Het eerste initiatief is een soort marketingplan voor de BV Nederland. Daar gaan we meteen mee aan de slag. Met onverminderde inzet.’

Mobiliteit- en transportsector kiest voor vergroening

Schoner de weg op en vaker met de trein

De CO₂-uitstoot door vervoer en transport gaat de komende jaren fors naar beneden. Maar hoeveel precies en hoe gaan we dat bereiken? De ambitie van de overlegtafel 'Mobiliteit en Transport' is helder: in 2050 is de CO₂-uitstoot van de sector 60 procent lager dan in 1990. Om dat doel te halen, moeten flinke stappen worden gezet.

TEKST Loek Kusiak **FOTO** Shutterstock

De CO₂-uitstoot van de Nederlandse mobiliteit- en transportsector is de afgelopen jaren alleen maar gestegen: tussen 1990 en 2011 met 26 procent. Die stijging wordt de komende jaren omgezet in een forse daling, zo is afgesproken aan de overlegtafel 'Mobiliteit en Transport'. In 2050 moet de CO₂-uitstoot van de sector 60 procent lager zijn dan in 1990. Het tussendoel voor 2030 is een vermindering van 17 procent ten opzichte van 1990.

Aan tafel zaten vertegenwoordigers van onder meer de overheid, werkgevers, werknemers en brancheorganisaties voor de transportsector, maar ook de ANWB, de Fietzersbond en de Nederlandse Spoorwegen.

Voor een effectieve daling van de CO₂-uitstoot met 60 procent is in feite een nog grotere reductie nodig, omdat het aantal verplaatsingen van mensen en goederen tussen nu en 2050 naar verwachting alleen maar zal toenemen. Dat vraagt om nieuwe technologieën en mobiliteitsconcepten. En ook om samenwerking, benadrukken de gesprekspartners. Willen de ambitieuze doelstellingen worden gehaald, dan moeten marktpartijen,

Vernieuwingen moeten aansluiten bij de behoefte en beleving van de gebruikers

Lange termijn

Innovatie op de langere termijn laat zich lastig voorstellen. Daarom zijn naast de afspraken voor de korte termijn ook doelen voor de lange termijn afgesproken. Bovendien hebben de partijen afgesproken dat er 'continue borging' zal plaatsvinden, zodat steeds duidelijk is of de genomen maatregelen het gewenste resultaat hebben. Over de belangrijkste elementen van die maatregelen zijn de partijen het eens: meer energie-efficiëntie, vermindering van de behoefte aan mobiliteit en transport, meer duurzame vervoersmiddelen en doorvoering van het principe 'de gebruiker betaalt'. Belangrijk is daarbij ook dat alle vernieuwingen aansluiten bij de behoefte en beleving van de gebruikers.

Nog dit jaar komen de betrokken partijen met een langetermijnvisie voor een zo effectief en efficiënt mogelijke inzet van brandstoffen: een 'duurzame brandstoffenmix'. Daarnaast komt er een *roadmap* die de hoofdlijnen uitzet op weg naar volledige duurzame mobiliteit. Maar er zijn ook al concrete afspraken gemaakt. Zo rijden vanaf 2035 alle nieuw verkochte personenauto's emissievrij, bijvoorbeeld op groene elektriciteit; vanaf 2050 geldt dit voor alle personenauto's. Volgend jaar moet er ook

gebruikers, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en overheden intensief met elkaar optrekken. In het Energieakkoord committeren alle partijen zich aan die samenwerking.

Afspraken voor mobiliteit en transport

- De mobiliteit- en transportsector streeft naar 60 procent minder CO₂-uitstoot in 2050 vergeleken met 1990.
- Als tussendoel voor 2030 geldt een CO₂-reductie van 17 procent ten opzichte van 1990.
- Alle nieuw verkochte auto's vanaf 2035 rijden emissievrij; in 2050 geldt dit voor alle personenauto's.
- Volgend jaar wordt een Green Deal gesloten over emissievrije stadsdistributie.
- Het gebruik van ultrazuinige voertuigen wordt fiscaal gestimuleerd.
- Nog dit jaar wordt een afspraak gemaakt over meer oplaadpunten voor elektrische auto's.
- Gemeenten maken met ANWB, Fietzersbond en NS afspraken om het aantal verplaatsingen met schone tweewielers te verhogen van 26 procent (2011) naar 35 procent in 2030.
- Het vervoerend en verladend bedrijfsleven heeft in 2015 één uniforme meetmethodiek om prestaties op het gebied van duurzame logistiek te vergelijken.
- In 2020 hebben alle grote transportbedrijven en een kwart van de kleinere bedrijven een nulmeting verricht en een plan geïmplementeerd om hun CO₂-uitstoot in vijf jaar met minimaal 20 procent terug te brengen.

Vanaf 2035 rijden alle nieuw verkochte personenauto's emissievrij

Schone revolutie door elektrische auto

Ruud Koornstra was in 2010 een van de eersten in Nederland die rondreed in een elektrische auto. 'En ik werd uitgelachen', herinnert hij zich. 'Vooral als ik er bij zei dat ik me inzette voor een betere wereld. Met twee geestverwanten richtte ik ter promotie van de elektrische auto het Formule E-team op.'

Drie jaar later rijden er in ons land al 9000 elektrische auto's. Binnen Europa worden de meeste elektrische auto's naar Nederland geëxporteerd. Stroom tanken voor de accu kan bij een van de tientallen oplaadpalen die zijn neergezet door The New Motion, één van de twaalf bedrijven van Ruud Koornstra. Deze groene revolutionair ziet het als de grootste uitdaging om met zijn Tendris Holding duurzame ideeën te vertalen in echte ondernemingen. Zoals Oxxio (groene stroom), Lemnis (ledlamp) en XXimo: mobiliteitspassen voor gecombineerd gebruik

van auto, openbaar vervoer en fiets.

Met The New Motion en partners, zoals leasemaatschappijen, streeft Koornstra naar uitbreiding van het aantal oplaadpunten in Nederland. Dat is ook een van de maatregelen in het Energieakkoord. Namens De Groene Zaak, waarvan hij mede-oprichter is, zat Koornstra aan de overlegtafel mobiliteit en transport.

'De elektrische auto is het begin van een systeemverandering. Een verandering die de CO₂-uitstoot sterk reduceert en de traditionele auto-industrie op z'n kop zet. Een auto met accu heeft nauwelijks onderhoud nodig. De andere verandering die ik voorspel, is dat de auto zijn statussymboliek verliest. We gaan van autobezit naar autogebruik, naar autodelen. De overheid moet dat fiscaal faciliteren. We krijgen er tenslotte schonere lucht voor terug.'

Ruud Koornstra: 'De elektrische auto is het begin van een systeemverandering'

FOTO Dirk Hol

Nog dit jaar komt er een plan voor meer laadpunten voor elektrische auto's

mobiliteit en transport

een akkoord liggen over emissievrije distributie van goederen in steden. Een pilot daarvoor vindt plaats in Rotterdam; andere steden hebben ook al interesse getoond.

Bereikbaarheid

Private partijen beginnen een onderzoek naar een betaalsysteem voor voertuigen op basis van gebruik. Het Rijk neemt vanaf 2016 deel aan dat onderzoek. Of 'betalen voor gebruik' werkelijkheid wordt, hangt af van politieke besluiten.

Ook is overeengekomen dat provincies en gemeenten zich hard maken om klimaatdoelen en duurzame mobiliteit te verwerken in ruimtelijk beleid. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om goede bereikbaarheid van (nieuwe) woonwijken en werklocaties per openbaar vervoer of ander schoon transport.

Een afspraak voor de korte termijn is dat partijen gezamenlijk op Europees niveau lobbyen voor het vaststellen en/of aanscherpen van Europese CO₂-normen voor personenauto's, bussen en vrachtwagens. Uiterlijk eind volgend jaar moet er een voorstel van de Europese Commissie liggen. Dan ligt er tevens een programma van overheid en marktpartijen voor de ontwikkeling van *business cases* en producten om de overgang naar duurzame mobiliteit te versnellen. Voor het einde van dit jaar komt er een plan voor uitbreiding van het aantal publieke laadpunten voor elektrische auto's.

Mobiliteitscultuur

In de periode naar 2020 wordt het rijden in emissievrije personenauto's en auto's met een lage emissie fiscaal gestimuleerd. Ook komt er een langdurige publieks-campagne om de 'mobiliteitscultuur' te veranderen. Het moet gewoner worden om met het openbaar vervoer te reizen. Wie wel met de auto gaat, stapt bij voorkeur in een gedeelde auto en hanteert in zijn rijstijl de richtlijnen van 'het nieuwe rijden'. Doel is dat Nederland in 2020 100.000 deelauto's heeft, met een zeer lage uitstoot.

Naast personenauto's moet ook het openbaar vervoer schoner worden. Voor eind volgend jaar worden ook regionale afspraken gemaakt over maatregelen om het gebruik van de fiets en andere schone tweewielers te stimuleren.

Al deze afspraken op het gebied van mobiliteit en transport worden door de partijen aan de overlegtafel gemonitord. Op basis daarvan komen zij uiterlijk medio volgend jaar met een aanvullend pakket maatregelen. Daarbij worden mogelijk ook koplopers in het bedrijfsleven betrokken. Aan de hand van de nieuwste stand van zaken en de nieuwste technologische mogelijkheden kunnen partijen waarborgen dat de doelstellingen voor 2030 en 2050 worden gehaald. ■

FOTO Christiaan Krouwels

Paul de Krom, voorzitter overlegtafel Mobiliteit en Transport

'Alle partijen hebben hun nek uitgestoken'

'Het is gelukt om met heel veel verschillende partijen gezamenlijk een agenda met ambitieuze doelstellingen op te stellen. Dat is uniek en daarom bijzonder waardevol. Alle partijen hebben hun nek uitgestoken. Dat nu niet met één druk op de knop is aan te geven hoe we deze doelen bereiken, is begrijpelijk. Er zijn veel ideeën op tafel gekomen, maar die hebben we nog niet allemaal kunnen uitwerken.

Van belang is dat alle partijen zich hebben gecommitteerd om de gemaakte afspraken zo mogelijk verder aan te vullen. De technologische ontwikkelingen in transport en brandstoffen gaan zo snel, dat vergt onderzoek. Je moet het eerst met elkaar eens worden over de feiten en de effecten van de te nemen maatregelen. Bovendien

zijn we op dit gebied afhankelijk van afspraken in Europees verband. Nederland heeft bijvoorbeeld geen auto-industrie die met emissiearme technieken voorop zou kunnen lopen. Vandaar dat we een lobby binnen de EU gaan opzetten voor aanscherping van de CO₂-emissienormen.

Positief is ook dat de rijksoverheid stappen vooruit zet. Werknemers kunnen zelf kiezen met welk vervoermiddel ze zakelijk reizen. Bovendien blijft voor het Rijk een toekomstig systeem van betalen-voor-gebruik bespreekbaar. Al met al ligt er nu een stevige agenda met maatregelen. Daarmee kunnen we voor dit langetermijn transitieproces goed uit de voeten.'

'Groene' coöperaties dragen bij aan verduurzaming

Windmolen De Gouwevogel, eigendom van de Goudse burgercoöperatie De Windvogel

Ruimte voor burgerin

Een windmolen, waterkrachtcentrale of biogasinstallatie – steeds meer Nederlanders investeren in coöperatief verband in de opwekking van hernieuwbare energie. Het Energieakkoord maakt dergelijke initiatieven makkelijker en ook financieel aantrekkelijker.

TEKST Felix de Fijter **FOTO** Dirk Hol

Ze schieten als paddenstoelen uit de grond: initiatieven van straten, wijken, dorpen of regio's om eigen, hernieuwbare energie op te wekken. Met zonnepanelen, windmolens, biogas, waterkracht of andere innovatieve technieken. Van CALorie Energie in Castricum (75 leden) en Doarpsmûne Reahûs in Fryslân (vijf leden) tot Grunninger Power met 3800 leden en KempenEnergie, een Brabantse coöperatie van vijftien leden die via wind, zon en water energie opwekt. Nederland telt naar schatting driehonderd van zulke kleinschalige coöperaties.

De overlegtafel 'Gebouwde omgeving' van het Energieakkoord heeft nagedacht over de vraag hoe Nederland dergelijke lokale initiatieven voor energieopwekking kan faciliteren en ook hoe er optimaal gebruik kan worden gemaakt van alle positieve energie in en rond lokale projecten. Het enthousiasme straalt er namelijk vanaf. Burgers voelen zich verantwoordelijk voor hun (natuurlijke) omgeving, zetten zich in voor het algemeen belang en zijn trots op behaalde resultaten. De 'energieke samenleving' heeft dus niet alleen voordelen

De vraag is hoe Nederland gebruik kan maken van de positieve energie in en rond al die lokale projecten

zoals een plat dak van een school ('vóór de meter'), dan is de energiebelasting wel van toepassing: de meter van de fiscus gaat dan ook lopen. Door die energiebelasting is de *business case* van kleine coöperaties vaak niet rendabel te krijgen.

Het kabinet legde al in het regeerakkoord vast dat het kleinschalig, duurzaam opwekken van energie fiscaal gestimuleerd zal worden, met een verlaagd tarief in de eerste schrijf van de energiebelasting. Het Energieakkoord maakt dat concreet: met ingang van volgend jaar bedraagt die belastingkorting 7,5 cent per kWh.

itiatief

op het gebied van duurzaamheid, maar bevordert ook nog eens de sociale cohesie.

Concurrentie

Het Nederlandse energiesysteem is fysiek en op het gebied van regelgeving echter niet optimaal ingericht om die initiatieven de ruimte te geven. Dat heeft te maken met de snelle opkomst van de kleine energiecoöperaties, maar ook met de concurrentie die zij met zich meebrengen voor de grote, gevestigde energieleveranciers. De vraag is: moeten kleine partijen net zo behandeld worden als de grote, bijvoorbeeld wat energiebelasting betreft?

Op het moment dat je als particulier stroom tapt van je eigen zonnepanelen ('achter de meter'), is die belasting niet van toepassing. Gebruikers strepen hun eigen opgewekte stroom weg tegen de geleverde stroom en verdienen zo hun investering na verloop van tijd netjes terug. Maar zijn de bewuste panelen gezamenlijk ingekocht en dus gevestigd op een collectieve plek,

Afspraken over burgerinitiatieven

- De kennis en informatie van bestaande energiecoöperaties en hun ondersteuners worden gebruikt om nieuwe initiatieven op weg te helpen.
- Er komt een kwaliteits- en certificeringssysteem voor bedrijven die hun diensten en producten aanbieden aan burgercoöperaties.
- Voor energie die burgers 'vóór de meter' opwekken, dus op afstand van hun eigen woning, geldt vanaf 1 januari 2014 een belastingkorting van 7,5 cent per kWh in de eerste schrijf van de energiebelasting.
- Gemeenten en provincies maken ruimtelijk beleid voor decentrale duurzame energie, zoals kleine windparken, warmte- en koudeopslag en de inzet van bio-energie.
- Energiegebruikers zijn steeds vaker ook energieproducenten. Daarom moet het energienetwerk worden aangepast. Er komen meer *smart grids* die vraag en aanbod van energie op elkaar kunnen afstemmen.

Er is een slimmer stroomnet nodig waarin de elektriciteit kan stromen naar die plek waar de energie op dat moment nodig is

Slimmer stroomnet

Een ander punt dat aan de overlegtafel is besproken, zijn de benodigde technische aanpassingen aan het energienet. Elektriciteit is lastig op te slaan, daarom is er een slim stroomnet nodig waarin de elektriciteit naar die plek kan stromen waar op dat moment energie nodig is. In het akkoord is dan ook afgesproken dat er meer *smart grids* komen. Die kunnen vraag en aanbod op elkaar afstemmen en zo voor een forse efficiëntieslag zorgen.

Overheidsbeleid

De opkomst van de 'energieke samenleving' vraagt een nieuwe sturingsfilosofie van de overheid. Daarover waren de partijen aan de overlegtafel het ook eens. De overheid moet heldere doelen stellen en daarbij ruimte geven voor

andere dan de traditionele partijen. Op die manier kan de verdere groei van lokale energie-initiatieven beklijven, de daling van energieverbruik in de gebouwde omgeving versnellen en het percentage hernieuwbare energie stijgen. Als particulieren, instellingen of bedrijven zelf betrokken zijn bij dat proces, neemt het draagvlak toe en wordt het makkelijker om soms impopulaire maatregelen – zoals het plaatsen van windmolens – doorgevoerd en geaccepteerd te krijgen.

Die betrokkenheid van de burger is cruciaal in het behalen van de doelstellingen, stelden de overlegpartners aan de overlegtafel vast. Niet alleen in het opwekken van hernieuwbare energie, maar ook in het besparen op die energie. Daar is de grootste winst te behalen. Zeker op de korte termijn. ■

Geld is het probleem niet, regelgeving wel

'Wij krijgen kippen'. Onder dat motto zijn in de omgeving van Amsterdam-Zuid recentelijk 35 initiatieven voor gezamenlijke energieopwekking gestart. De opgedane kennis en ervaring worden nu benut als kenniscentrum van ervaringsdeskundigen.

Het project 'Wij krijgen Kippen' is vanuit burgers en bedrijven gestart, vertelt Anne Stijkel, zelf van meet af aan betrokken bij het project. 'Omdat we eerst subsidie kregen, werden we vaak als overheid beschouwd. Op een gegeven moment hebben we dat losgelaten en zijn we er echt als ondernemers en particulieren in gaan zitten. Dat werkte erg goed. We moesten zelf initiatief nemen en meewerken. Van daaruit werd het project een hele grote 'wij'.

Anne Stijkel: 'De initiatiefkraft van burgers en bedrijven is groot'

De naam ontstond toen oprichtster Pauline Westendorp een kippenhok liet bouwen in haar tuin. De belangstelling van de burens was groot; iemand riep zelfs: 'Wij krijgen kippen'. Dat is het, dacht Westendorp. Die gemeenschappelijkheid, dat 'besmettelijke' gevoel. Samen kunnen we er wat moois van maken.

En dat lukte. Tientallen projecten kwamen van de grond. Stijkel: 'Het kleinste initiatief komt van één straat. Ons sterke punt is dat we op de initiatiefkraft van burgers en bedrijven zijn gaan zitten. Die is heel groot. Geld is vaak het probleem niet, regelgeving wel. In Amsterdam heeft bijvoorbeeld niet iedereen een eigen dak waar je zonnepanelen op kunt leggen. Daarom moet je soms gebruik maken van andere

daken. Het punt is dat je in zo'n geval energiebelasting moet betalen omdat je dan 'voor de meter' zit.'

Stijkel is dus blij met de aangekondigde verlaging van de belasting op energie die 'voor de meter' is opgewekt, al waren er ook al creatieve *business cases* van de grond gekomen die de belasting op legale manier omzeilen, zoals Herman de Stroomverdelers. 'Belastingkorting – of liever nog afschaffing – ontsluit een enorm potentieel en geeft een enorme *boost* aan de dynamiek tussen burgers, bedrijven en andere partijen.'

Energieakkoord zorgt voor verschuivingen

Meer en ander werk

Het Energieakkoord levert de komende jaren extra werkgelegenheid op, maar zorgt ook voor verschuivingen tussen sectoren. De vakbonden zijn blij met gemaakte afspraken.

TEKST Berber Bijma FOTO Shutterstock

Minstens 15.000 extra banen moet het *Energieakkoord* voor duurzame groei opleveren, de meeste al in de komende jaren. Die banen zitten vooral in de bouw- en installatiesector, maar er komen ook nieuwe banen op het gebied van schone technologie en energiebesparing.

Tegelijkertijd leidt het akkoord ertoe dat er banen verdwijnen, bijvoorbeeld bij energiebedrijven en de kolencentrales die dichtgaan. Daarom onderstreept het akkoord het belang van een 'dynamische arbeidsmarkt', waarin werknemers hun vaardigheden up-to-date houden met voortdurende scholing. Voor werknemers die hun baan verliezen, moeten er van-werk-naar-werktrajecten komen. Het akkoord roept de sociale partners binnen de betrokken sectoren op daarvoor plannen te maken.

Nieuwe banen
liggen vooral
in de bouw- en
installatiesector

Daarnaast moeten scholingsbudgetten breed, dus over sectorgrenzen heen, kunnen worden ingezet. Er komt een pilotproject voor diverse regio's waarin betrokken partijen samen ervaring opdoen met intersectorale om- en bijscholing op het gebied van *green skills*. Dat zijn vaardigheden op het gebied van energiebesparing en -opwekking, bijvoorbeeld isolatietechniek of de installatie van zonnepanelen. Ruim tien betrokken partijen werken de plannen voor de pilot nog dit jaar concreet uit.

Vakbonden tevreden

De vakbonden zijn tevreden over de afspraken die in het akkoord zijn gemaakt. CNV-voorzitter Jaap Smit zei tijdens de presentatie van het akkoord dat de onderhandelende partijen samen moeten 'vechten voor nieuwe werkgelegenheid', omdat er mensen zijn die door de voorgenomen maatregelen hun baan verliezen. 'Zonder werk kun je ook die nieuwe, lagere energierekening niet betalen. Als we de afspraken uitvoeren zoals we die hebben vastgelegd in dit akkoord, is er straks nieuw werk voor deze mensen. Dit

akkoord is, zoals ik tijdens de onderhandelingen iemand hoorde zeggen, *a small step for mankind, but a giant leap for Holland.*'

Zonder werk kun
je ook die lagere
energierekening
niet betalen

Zijn collega Ton Heerts, voorzitter van vakcentrale FNV, is eveneens lovend over het bereikte akkoord. 'Ik vind het heel belangrijk dat zoveel partijen er samen de schouders onder zetten om de werkgelegenheid in een economische crisistijd een impuls te geven, en óók dat zij samen voor de toekomst belangrijke stappen zetten op milieugebied. Met het afsluiten van een akkoord zijn we er natuurlijk nog niet. De beschikbare banen moeten zo snel mogelijk worden ingevuld, in deze tijd van oplopende werkloosheid. Door het brede draagvlak heb ik daar alle vertrouwen in.' ■

A portrait of Tjerk Wagenaar, a middle-aged man with glasses, wearing a dark suit, a light blue striped shirt, and a red tie. He is looking directly at the camera with a neutral expression. The background is a blurred green, suggesting an outdoor setting with foliage.

Natuur- en milieuorganisaties praten mee over Energieakkoord

‘Op naar het zonnige tijdperk’

Tjerk Wagenaar: ‘We konden slimme, groene oplossingen aandragen’

Bij de onderhandelingen over het Energieakkoord zaten ook de natuur- en milieuorganisaties aan tafel. Sommige concessies waren even slikken, maar tevredenheid overheerst. Ook bij Tjerk Wagenaar, directeur van Natuur & Milieu. ‘Nederland wordt de OPEC van de windenergie’.

TEKST Elke van Riel **FOTO** Christiaan Krouwels

‘Het is mooi voor Nederland dat het Energieakkoord er ligt, omdat het een flinke impuls geeft aan duurzame energie en energiebesparing’, zegt Tjerk Wagenaar, directeur van Natuur & Milieu. Dat is hoognodig, benadrukt hij. ‘Qua duurzaamheid loopt Nederland enorm achter bij landen als Duitsland, Denemarken en Engeland. We hebben nu slechts 4 procent duurzame energie en daar hebben we twintig jaar over gedaan.’ De komende tien jaar gaat dit verdrievoudigen. Nederland gaat er al binnen vijf jaar echt anders uitzien: er komt veel meer wind- en zonne-energie en vijf oude kolen centrales verdwijnen.

Met het akkoord levert Nederland een bijdrage aan de oplossing van het klimaatprobleem. Dat is Nederland als een van de rijkste landen in de wereld aan zijn stand verplicht, vindt Wagenaar. ‘Doel is: maximaal 2 graden temperatuurstijging. Om dat te kunnen halen, moeten we

van het fossiele naar het zonnige tijdperk.’

De forse vermindering van CO₂-uitstoot – in 2050 80 tot 95 procent minder dan in 1990 – betekent niet alleen winst voor het klimaat. Ook het milieu en de volksgezondheid gaan erop vooruit, door minder lokale luchtverontreiniging van bijvoorbeeld zwaveldioxide en fijnstof. ‘We hebben ook harde afspraken gemaakt om de bijstook van biomassa, zoals hout, in kolencentrales te beperken. Dat beperkt het risico op nadelige effecten voor bossen en biodiversiteit.’

We hebben eruit gesleept wat maximaal haalbaar was

Missie

Het was voor het eerst dat de natuur- en milieuorganisaties in SER-verband hebben meegepraat over een groot akkoord. Volgens Wagenaar is dat heel belangrijk voor deze organisaties, omdat het hen helpt hun missie te realiseren: zorgen voor een betere leefomgeving nu en later. Ook beviel het goed om eens op een andere manier met het kabinet en de werkgevers- en werknemersorganisaties om te gaan. 'We geven vaker adviezen, maar dan als luis in de pels, of als iemand die iets enthousiast stimuleert. Nu waren we een invloedrijke partij, die nodig was om het akkoord te kunnen sluiten. Dat is anders dan in de media zeggen wat we ergens van vinden.'

Iedereen voelde dat we van die zwabberkoers van de afgelopen tien jaar af moesten

Acht maanden touwtrekken is hem echter niet in de koude kleren gaan zitten. 'Het leek vaak een Echternachprocessie: drie stappen vooruit en twee terug. Het was mooi dat de SER actief meedacht over oplossingen en ervoor zorgde dat mensen elkaar konden vinden, zowel inhoudelijk als qua proces.'

Vuile handen

Een van de dingen die het spannend maakten, was dat de natuur- en milieuorganisaties voor het eerst

echt moesten samenwerken. Greenpeace, Wereld Natuur Fonds, Milieudefensie en Natuur & Milieu moesten op één lijn komen. Volgens Wagenaar ging dat goed. 'Maar we moesten wel vuile handen maken. Het was niet gemakkelijk om de doelstelling uit het regeerakkoord van 16 procent duurzame energie in 2020 los te laten en te zeggen: dat wordt 14 procent in 2020 en pas 16 procent in 2023.'

Een deel van de achterban zag het afschaffen van de kolenbelasting als 'je ziel aan de duivel verkopen'. Wagenaar: 'Dat is logisch, omdat het voor de milieubeweging cruciaal is dat milieu wordt geprijsd.' Hij heeft zijn best gedaan om uit te leggen dat onderhandelen de beste manier is om nu in Nederland doelen te bereiken. 'Ik denk dat we eruit hebben gesleept wat maximaal haalbaar was.' Hij is ervan overtuigd dat het Energieakkoord zonder de inbreng van de natuur- en milieuorganisaties een heel ander akkoord was geworden. 'We konden slimme groene oplossingen aandragen. Ook denk ik dat de grote beweging naar wind op zee zonder ons niet was gemaakt.' Over dit onderdeel is hij het meest tevreden. 'We zeggen nu: we willen als Nederland de OPEC van de windenergie worden. Dat is een goede keuze, want er is hier veel wind en we zijn helden in alles wat met water te maken heeft, zoals het offshore-gebeuren op zee.' Ook hebben de natuur- en milieuorganisaties het onderwerp energiebesparing volgens Wagenaar veel prominenter neergezet. 'De afspraak voor een jaarlijkse gemiddelde energiebesparing van 1,5 procent lijkt klein, maar als een samenleving de beleidsinspanning

hierop meer dan verdubbelt, is dat een enorme sprong, ook in vergelijking met andere Europese landen.'

Ik geloof enorm in de groene polder

Commitment

Bij zijn openingsspeech aan het begin van de onderhandelingen, was de inzet van Wagenaar: concrete resultaten boeken. Dat dit is gelukt, komt volgens hem doordat aan drie belangrijke voorwaarden is voldaan: een heldere visie, een krachtige coalitie aan tafel en voldoende besef van urgentie. 'Iedereen voelde dat we van die zwabberkoers van de afgelopen tien jaar af moesten. Ik geloof enorm in de groene polder als manier om zaken echt in beweging te krijgen.' De aanscherping van de hoofdlijnen van het akkoord eind augustus leverde volgens Wagenaar nog drie belangrijke aanpassingen op. Er komt een breed samengestelde SER-commissie, met een onafhankelijk voorzitter, om de afspraken te borgen. Verder heeft het kabinet 375 miljoen euro vrijgemaakt om te garanderen dat 14 procent duurzame energie in 2020 lukt. Uit doorrekeningen van de Planbureaus bleek dat dit nodig was. En er zijn hardere afspraken gekomen voor energiebesparing. 'Naast de concrete afspraken over beleidsmaatregelen, hebben verschillende sectoren zich ook echt gecommitteerd om hun doelen te halen. Dat is een radicaal verschil met het verleden, waarin vaak niet-verplichtende convenanten werden gesloten.' ■

Jan Kees de Jager bedenkt financieringsoplossingen voor Energieakkoord

Investeren moet aantrekkelijk zijn

Het Energieakkoord vraagt om forse investeringen van banken, pensioenfondsen en verzekeraars. Oud-minister Jan Kees de Jager (Financiën) bedacht nieuwe financieringsoplossingen.

TEKST Berber Bijma **FOTO** Dirk Hol

De vele plannen en ambities uit het Energieakkoord kunnen pas worden waargemaakt als er investeerders zijn die er licht in zien. Om de afspraken te realiseren, zijn vele miljarden euro's nodig, van banken en institutionele beleggers als verzekeraars en pensioenfondsen.

Op dit punt liepen de onderhandelende partijen tegen een grens aan, vertelt oud-minister van Financiën Jan Kees de Jager. Hij werd gevraagd om zich als voorzitter van een speciale programmacommissie te buigen over betere financieringsmogelijkheden voor projecten op het gebied van duurzame energie – van grote windmolenparken tot aardwarmte-installaties van burgercoöperaties.

‘De financiering van de huidige energieprojecten gaat nog net, maar het was duidelijk dat er problemen zouden ontstaan bij de financiering van de vele nieuwe plannen die uit het Energieakkoord volgen. Daarom heb ik met banken, institutionele beleggers en ontwikkelaars van energieprojecten gesproken, om in beeld te krijgen wat precies het probleem is.’

Hindernissen

Aan de ene kant blijken er praktische hindernissen. Projecten voor duurzame energie zijn vaak losse projecten, met elk hun eigen financieringsvoorwaarden. ‘Het ontbreekt aan standaardisatie en bundeling’, zegt De Jager. ‘Als er standaardcontracten komen, kun je verschillende kleinere projecten bundelen tot één grote. Dat geeft banken minder rompslomp en risico's en is dus interessanter voor hen.’

Daarnaast bleek er een tweede horde te zijn. De Jager: ‘Voor banken zijn de ontwikkeling en bouw van bijvoorbeeld een windmolenpark wel interessant, maar de exploitatiefase niet. Een doorlooptijd van zeven jaar is mooi voor een bank, terwijl veel energieprojecten een investering vragen voor 20 tot 25 jaar. Dat is voor banken een te groot risico.’

De Jager maakte daarom de weg vrij voor een nieuwe financieringsconstructie, waarbij banken meedoen in de eerste fase en de lening na verloop van tijd doorverkopen aan lange-termijnbeleggers. ‘Die constructie was op zichzelf al wel mogelijk, maar kwam tot nog toe niet van de grond. Er was geen goed verhandelbaar papier dat banken aan beleggers

konden verkopen. Daarvoor hebben wij nu mogelijkheden gecreëerd. Het grote voordeel is dat er ruimte vrijkomt bij banken waardoor zij weer nieuwe projecten kunnen financieren.’

Medewerking

De Nederlandse Vereniging van Banken en de Pensioenfederatie en hun achterbannen – grote banken en pensioenfondsen – hebben hun medewerking toegezegd aan deze financieringsconstructie. Het geld gaat met name naar concrete projecten als windmolenparken, warmtekrachtkoppelingen en installaties voor zonne-energie. ‘Voor innovatietrajecten bestaan andere fondsen’, licht De Jager toe. ‘Maar deze financieringsmogelijkheden moedigen innovatie wel aan. Banken kunnen de ruimte die ze op hun balans krijgen door de verkoop van middelgrote of grote projecten gebruiken om te investeren in innovaties. Bovendien krijgen die innovaties perspectief, omdat er nu ook goede financieringsmogelijkheden zijn als een nieuwe techniek blijkt te werken en in een groot project kan worden toegepast.’ ■

En nu nog waarmaken

Een prachtig akkoord, maar nu moeten de afspraken nog worden nagekomen. Om te garanderen dat dit gebeurt, komt er een permanente commissie die toeziet op de uitwerking. En in 2016 komt er een uitgebreide tussenevaluatie.

De weg naar verduurzaming werd de afgelopen jaren belemmerd door vele hindernissen. Gebrek aan consistentie in beleid, weinig controle op naleving en rigiditeit in maatregelen bijvoorbeeld. Om ervoor te zorgen dat het Energieakkoord daadwerkelijk wordt uitgevoerd, komt er een breed samengestelde SER-commissie die de voortgang volgt en maatregelen eventueel bijstelt. In die commissie zijn partijen vertegenwoordigd die bij het Energieakkoord zijn betrokken, waaronder de overheid.

Uitgangspunt is dat alle partijen zelf verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de afspraken waarvoor ze hebben getekend. De commissie rapporteert regelmatig over

de voortgang van de uitvoering van het Energieakkoord.

In 2016 vindt een belangrijke evaluatie van het akkoord plaats

Evaluatie

Nieuwe feiten of nieuwe (technologische) mogelijkheden kunnen ervoor zorgen dat de afgesproken maatregelen moeten worden bijgesteld om het doel van 14 procent hernieuwbare energie

in 2020 en 16 procent in 2023 te halen. In 2016 vindt een belangrijke evaluatie van het akkoord plaats. De overheid neemt daartoe het voortouw. Bekeken zal worden of de genomen maatregelen tot dan toe effectief genoeg zijn geweest, of de energiebesparing in de gebouwde omgeving vlot genoeg gaat en of de Energieprestatiekeuring (EPK) voor (bedrijfs)gebouwen succesvol is.

Daarnaast buigt de commissie zich in 2016 over ontwikkelingen die dan actueel zijn, zoals de voortgang van de aanleg van windparken op zee, eventuele effecten van economische groei, lastenverlichting of -verzwaring voor burgers en bedrijven en ontwikkelingen rond de Europese emissiehandel. ■

Ondertekenaars van het *Energieakkoord voor duurzame groei*:

Aedes
ANWB
Bouwend Nederland
Bovag
CNV
De Groene Zaak
De Natuur- en
Milieufederaties
Deltalinqs
Duurzame Energiekoepel
e-Decentraal
Energie Nederland
EVO

Fietsersbond
FME-CWM
FNV
Formule E-team
Greenpeace
IPO
Klimaatverbond
LTO Nederland
Metaalunie
MHP
Milieudefensie
MKB-Nederland
Natuur & Milieu

Nederland ICT
Nederland krijgt Nieuwe
Energie
Netbeheer Nederland
NS
NVB
Pensioenfederatie
RAI Vereniging
Rijksoverheid
Stichting Zero Emissie
Busvervoer
Transport & Logistiek
Nederland

UNETO-VNI
Unie van Waterschappen
Vastgoed Belang
VEMW
Verbond van Verzekeraars
VNA
VNCI
VNG
VNO-NCW
VNPI
WENb
Wereld Natuur Fonds
Woonbond

Wat zou u doen als u één dag de premier was van Nederland?

Wat zou u met spoed willen veranderen? Mail ons: sermagazine@ser.nl

FOTO Dirk Hol

One day only

WIE? ZKH Prins Carlos de Bourbon de Parme (43)

WAT? Directeur duurzaamheidsstichting INSID en voorzitter stichting Nederland Krijgt Nieuwe Energie

‘Als ik één dag premier was van dit land, zou ik een workshop langetermijndenken organiseren voor alle leden van de Tweede Kamer. Politici zijn in toenemende mate geneigd zich in hun beleidsbeslissingen te laten leiden door de gebruikelijke ambtstermijn van vier jaar. Deze relatief kortetermijnbenadering staat haaks op de uitdagingen waarvoor ons land staat.

Zowel burgers als het bedrijfsleven hebben grote behoefte aan duidelijke afspraken en maatregelen waar ze langere tijd hun koers op kunnen bepalen. Dat geeft zekerheid en vertrouwen. Tenslotte is de politiek verantwoordelijk voor het beschermen van onze toekomst en het zo goed mogelijk beperken van de risico's in ons heden.

In Duitsland zijn ze bijvoorbeeld in 2010 aan de zoge-

heten *Energiewende* begonnen. Op het gebied van energie is een aantal duidelijke doelen gesteld tot 2050. Natuurlijk moet daar ook nog steeds gaandeweg worden geleerd, maar het langetermijnbeleid heeft er wel voor gezorgd dat Duitsland nu al koploper is op dit terrein.

Nederland kan dat zeker ook worden. Kijk wat het Deltaplan na de watersnoodramp van 1953 heeft opgeleverd: toen werd beleid vastgelegd voor 25 jaar. Gevolg: Nederland heeft de meest geavanceerde waterkering ter wereld en onze kennis over water en veiligheid is uniek in de wereld en een belangrijk exportproduct.

Wat ik als premier de Kamerleden op het hart zou drukken, is dat het juist de verantwoordelijkheid is van huidige regeerders om ons land richting te geven voor de langere termijn.'